

FÜZETEK

A Magyar—Török Baráti Társaság időszeri lapja

*Süleyman Demirel,
a Török Köztársaság kilencedik elnöke*

Süleyman Demirel 1924. november 1-én a dél-nyugat-anatóliai Isparta melletti Islamköyben született. Iskoláit Ispartában és Afyonban végezte. 1949-ben az Isztambuli Műszaki Egyetemen vízépítő mérnöki szakon kapott diplomát.

Az egyetem után egy évig az Egyesült Államokban az öntözési rendszerekkel és a villamosítással kapcsolatos kérdéseket tanulmányozta. Hazatérése után a dél-anatóliai Seyhan folyón megépített vízierőmű egyik tervező mérnöke volt. 1955-ben a törökországi vízügyi beruházások főigazgatójává nevezték ki.

1960-ban katonai szolgálatot teljesített. Ezt követően mérnökként dolgozott, és előadásokat tartott az ankarai Közép-keleti Műszaki Egyetemen. 1962-től aktívan politizált. Kezdetben az Igazság Párt (Adalet Partisi) Végrehajtó Bizottságának tagja, majd 1965-től a párt elnöke. Rövid ideig miniszterelnök-helyettes volt Ali Suat Hayri Ürgüplü kormányában.

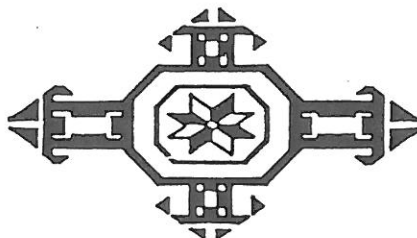
Az 1965-ös választások során parlamenti képviselővé választották, mint a győztes párt elnöke, ő lett a Török Köztársaság tizenharmadik minisz-

terelnöke. 1971. március 12-én a hadsereg lemondásra kényszerítette. 1975. március 31-én már ismét miniszterelnök s az maradt — hat egymást követő kormány élén — 1980. szeptember 12-ig, amikor is a többi politikai vezetővel együtt a hadsereg házi őrizetbe vette.

A török katonai hatalomátvétel után egy hónapig a Gallipoli félszigeten lévő Hamzaköyben, 1983-ban pedig a Dardanelláknál lévő Zincirbozanban tartották fogságban.

1987-ben, miután az országos referendum ismét lehetővé tette a pártok működését Törökországban, visszatért a politikai életbe. Politikai párthíveivel új pártot szervezett: Igaz Út Pártja (Doğru Yol Partisi) néven, amelynek 1987-től több választással megerősített elnöke volt. Az ő pártja kapta az 1991. október 20-i választásokon a legtöbb szavazatot. A Szociáldemokrata Néppárttal 1991. november 20-án koalíciós kormányt alakított.

Turgut Özal hirtelen halála után 1993. május 16-án a Török Nemzetgyűlés — 244 igen szavazattal 187 ellenében — a Török Köztársaság elnökévé választotta.

Diplomáciai kapcsolatainkról

Beszélgetés Kelemen Andrással, a Külügyminisztérium politikai államtitkárával

— Ön a közelmúltban a közép-ázsiai török köztársaságokban, Iránban, Törökországban és Moldovában tett hivatalos látogatást. E nagy diplomáciai előkészítést igénylő látogatás eredményeit hogyan értékeli?

A Magyar Köztársaság kormánya a világban elsőként 1991. december 26-án ismerte el a szovjet utódállamokat, köztük a közép-ázsiai török köztársaságokat is. A közép-európai országok közül elsőként mi fogadtunk kormányfőt, Mitalov özbeg miniszterelnököt, 1992. március 2-3-án, és a kazak kormányfő is a térségből elsőként 1993. február 7-9-én hazánkat kereste fel. 1992-ben a közép-ázsiai államok mindegyikével felvettük a diplomáciai kapcsolatokat. A kétoldalú együttműködés egészének áttekintéséhez 1993 tavaszára értek meg a feltételek. Rám várt az a feladat, hogy a közép-ázsiai országokba menjek. Ennek szívesen tettem eleget, mivel sokáig foglalkoztam a közép-ázsiai népek történetével és kultúrájával. Fontosnak tartottam, hogy látogatásom idején több szinten folyjanak a tárgyalások. Ezért kértem, hogy más minisztériumok és országos intézmények vezetői, illetve szakértői, valamint üzletemberek is részt vegyenek az utazáson. Így a kapcsolatokról komplexen — a külpolitikai alapkérdésektől a konkrét gazdasági kérdésekig — tudtunk tárgyalni. Látogatásomat Özbegisztánban kezdtem, ahol különösen Szultanov miniszterelnök-helyettes úrral történt tárgyalásaimat tartom igen eredményesnek. Kirgizisztánban nagyon meleg fogadtatásban volt részem. Nyugodtan elmondhatom, hogy Aszkar Aitmatov külügyminiszter-helyettes úr a magyar népnek nagy tisztelője. Kiválóan beszél

törökül. A török nyelvet közvetítő nyelvként egyébként Kazakisztánban is tudtuk használni: Kurmanguzsín külügyminiszter-helyettes úr nagyon szépen beszül törökül. Ott-tartózkodásunk idején közölték velünk, hogy a Kazak Köztársaság nagykövetséget nyit Budapesten, és első nagykövetség Kurmanguzsín úr lesz. Nagy megtiszteltetés volt számomra, hogy 1993. április 22-én Almatiban bejelenthettem a magyar nagykövetség megnyitását és felavathattam a nagykövetség tábláját az ottani magyar kereskedelmi képviselő épületének falán. A nagykövetség de jure létezik. A diplomaták ősszel — mivel megfelelő épületeket kell biztosítanunk — foglalják el állomáshelyüket.

Almatiban megkoszorúztam Mándoky Kongur István barátom sírját, aki tavaly nyáron tragikus hirtelenséggel hűnyt el, és végakarátának eleget téve kazak földön temették el.

Türkmenisztán a nagy lehetőségek országa. A hatalmas gázkészletek nagy gazdasági mozgásteret biztosítanak a türkmen vezetésnek.

Tárgyalópartnereim — különösen Ataev türkmen külügyminiszter — alapos tájékoztatást adtak a nagy gáz- és olajvezeték építésének nemzetközi terveiről. De megismerhettem mindazokat az új elképzeléseket, amelyek révén olyan új infrastruktúra épülne ki Közép-Ázsiában, amelynek segítségével az egész térség kapcsolatba kerülhet az Indiai-óceánnal, a Perzsa-öböllel és a Kelet-Mediterráneummal. Egyszerűen egy olyan láncolat van kiépülőben, amely Európa — különösen Közép-Európa — számára stratégiai jelentőségű lesz. Pontosan emiatt — mivel az új infrastruktúra Iránon és Törökországon át vezet az Indiai-óceánhoz, illetve a Földközi-

tengerhez — döntöttem úgy, hogy a közép-ázsiai helyzet megítélésével kapcsolatban Teheránban és Ankarában is tárgyalásokat folytatok. Emellett ottani tárgyalópartnereimmel természetesen más kérdéseket is érintettünk. Ankarában Sanberk külügyi államtitkár úrral áttekintettük a boszniai helyzetet. Résztvetemet fejeztem ki Özal elnök halálával kapcsolatban, akinek sírját Isztambulban április 26-án meg is koszorúztam. Nagy öröm volt számomra, hogy az ankarai nagykövetségen találkozhattam a Török-Magyar Baráti Társaság vezetőivel. Hazafelé jövet rövid időre megálltam Moldovában, ahova régóta szándékoztam elutazni.

— A szóban forgó államokkal a magyarországi külkapcsolatok hogyan minősíthetők, van e még sok tennivalója a magyar diplomáciának a külpolitikai, a gazdasági és a kulturális kapcsolatok fejlesztésében?

Látogatásom a kapcsolatok felvételének kezdetét jelentette. Mivel ezek az országok a múlt század derekán elvesztették függetlenségüket, eddig semmiféle hivatalos kapcsolatot nem alakíthattunk ki velük. Így tennivalónk jócskán akad. Örülök, hogy 1993. április 22-én — ahogyan már említettem — megnyithattam az almati magyar nagykövetséget. A közép-európai országok közül elsőként mi állítottunk fel missziót egész Közép-Ázsiában. Bízunk abban, hogy a térségbeli állandó diplomáciai jelenlétünk — 1991 ősze óta egyébként Almatiban magyar kereskedelmi kirendeltség működött — kedvezően fog hatni gazdasági és kulturális kapcsolatainkra. Számos területen eredményeket csak a jövőben várhatunk. A

közép-ázsiai népek ugyanis a nagy változások korszakában vannak. Szinte már elveszítették identitásukat, amikor váratlanul lehetőségük nyílt régien elvesztett szabadságuk visszanyerésére. Kettős folyamat zajlik jelenleg: egyrészt meg kell találni a modern kornak és a közép-ázsiai viszonyoknak megfelelő nemzeti kereteket, másrészt meg kell szabadulni a politikai, gazdasági és foglalkozási szovjet örökségtől. Egy új világ van kialakulóban, amely évek múlva forrja csak ki magát. Fontos, hogy a változások korában jelen legyünk a közép-ázsiai köztudatban és megőrizzük, átörökössük azt a rokonszenvet, amely irányunkba sok helyütt megmutatkozik.

— *Ebben az évben Magyarországon járt a Török Köztársaság külügyminisztere, Hikmet Çetin, és energiaiügyi minisztere, Ersin Faralyalı. Ez a tény, valamint a diplomáciai tárgyalásokon elhangzottak hogyan értékelhetők?*

A rendszerváltozás óta áttörést sikerült elérnünk a magyar-török kapcsolatokban. Ma Ankara egyik legmegbízhatóbb partnerünk. Gyakoriak a magas szintű külügyi találkozók. Çetin úrral a tárgyalások nagyon szívélyes légkörben zajlottak. Nem kétséges, hogy számos kérdésben — például a boszniai válság megítélésében — teljes nézetazonosság van Ankara és Budapest között. Most az a feladat vár ránk, hogy az elvi egyetértés alapján számos gyakorlati kérdésben is előre lépünk. Ezt segítette elő Faralyalı úr látogatása, akivel számos gazdasági kérdést sikerült áttekinteni. Előrelépés mutatkozik a magyar-török belügyi kapcsolatokban. Fordulópont volt ebben Boross Péter belügyminiszter

Isztambuli tűzoltóküldöttség látogatása Magyarországon

A magyar tűzoltóság vendégeként 1993. június 23—26. között Isztambul tűzoltóságának négy fős küldöttsége járt Magyarországon. A küldöttséget Dr. Abdurahman Kiliç úr, tűzoltóparancsnok vezette, aki az Isztambuli Műszaki Egyetem docens e. Isztambul és Budapest tűzoltói között az utóbbi években erősödött meg a kapcsolat, tekintettel gróf Széchenyi Ödönre, a két város tűzoltóságának megalapítójára.

A két tűzoltóság a tavaly aláírt együttműködési megállapodás értelmében kölcsönösen segíti egymást a tűzoltók szakmai képzése, a szakanyagok és előírások, tűzoltási és mentési tapasztalatok cseréje terén.

A delegáció dr. Bukovics István ezredes úrtól, a Tűzvédelmi és Polgári Védelmi Országos Parancsnokság vezetőjétől kapott tájékoztatást a magyar tűzoltóság jelenlegi szervezetéről és feladatairól. Tímár István ezredes, fővárosi tűzoltóparancsnok egy régi és egy új tűzoltóparancsnokságot mutatott meg a török vendégeknek.

A magyarországi látogatás utolsó két napján Egerben a delegáció részt vett a IV. gróf Széchenyi Ödön Kupa nemzetközi tűzoltóverseny rendezvényein.

Demeter Gyula

úr törökországi látogatása, 1992 végén. Ma már olyan bizalmi kapcsolatokat teremtetünk meg, hogy magyar rendőrök több hónapig Törökországban ismerkedtek az ottani rendőrség munkájával. Ezen a nyáron pedig négy török kollégájuk érkezett Magyarországra, akik hónapokig a magyar kollégáik között éltek. Bízatóak a magyar-török katonai kapcsolatok is. Mindezeket csak példának hoztam fel. Bárhova tekintünk — a kultúrától a gazdaságig — sok még a teendők. Az új, átfogó kapcsolatrendszer megteremtésében feladat hárul a diplomátákra, üzletemberekre, tanárookra egyaránt. Öröndetes, hogy a magyar-török kapcsolatépítésnek olyan odaadó hívei vannak mint a Magyar-Török Baráti Társaság tagjai.

— *Süleyman Demirel személyében megválasztották a Török Köztársaság kilencedik elnökét. Ön szerint*

várható-e változás a török bel- és külpolitikában, ha igen milyen?

Süleyman Demirel az egyik legtapasztaltabb török politikus, aki a hatvanas évektől részt vesz a politikai csatározásokban. Nagy változás nyilvánvalóan — mivel Demirel korábban miniszterelnök volt, és pártja megőrizte kormányzati pozícióit — nem várható. Sőt az is nyilvánvaló, hogy Demirel elnökké választása tovább erősítette a DYP-t. Még nem tudjuk, hogy a DYP koalíciós partnere, a SYP miként viszonyul a koalíciós partner súlyának megerősödéséhez. Ha ebben bármi elmozdulás történik, nyilván kihatással lesz a belpolitikára. A török külpolitikában aligha képzelhető el változás. Nem tűz az azt állítani, hogy a török külpolitika számos területen (például boszniai válság, ciprusi kérdés, karabahi válság) a nemzeti konszenzus talaján áll.

Emlékezés Mándoky Kongur Istvánra

Karcag Város Önkormányzata 1993. augusztus 22-ét, Mándoky Kongur István halálának első évfordulóját emléknappá nyilvánította. Az önkormányzat nagytermében 10 órakor kezdődő megemlékezésen Ágoston Gábor „A Kunság és a hazai turkológia” címmel előadást tart, majd ezt követően a Nagykanizsai Múzeum falán elhelyezett domborművet Kelemen András államtitkár avatja fel. Ez alkalomból jelenik meg „A Kun nyelv magyarországi emlékei” című könyv, mely elhunyt kollégánk húsz évi kutató munkájának eredményét összegzi.

Örömlénk, ha ezt az ünnepi eseményt jelenlétünkkel tisztelnék meg mindazok, akik kegyelettel adóznak Mándoky Kongur István emlékének.

— *Végül engedjen meg egy személyes természetl kérdést. Korábban Ön fordított török nyelvből. Például Ön ültette át magyarra az Oğuznámét és Samim Kocagöz „Tízezrek visszatérése” című művét, amely 1976-ban jelent meg az Európa Könyvkiadónál. Jut-e most ideje fordításra rendkívüli leköltötséget jelentő politikai munkája mellett?*

Természetesen nem jut. Ám van kétszáz néhány fordításom, s ezek megjelentetése esetleg folyamatossá teheti eddigi munkámat.

F. Tóth Tibor

Az MTI jelentette!

Esztelen gyilkolás Törökországban

A jelentések szerint harmincöt ember vesztette életét és hatvanan megsebesültek pénteken a közép-anatóliai Sivasban, amikor iszlám-fundamentalisták lángba borították a város egyik szállodáját. A hatóságok harmincnyolc embert őrizetbe vettek — jelentette ki Mehmet Gazioglu belügyminiszter vasárnap Ankarában. Sivasban meghatározatlan időre kijárási tilalmat vezettek be.

Az egyik túlélő a német hírügynökség munkatársának úgy nyilatkozott, hogy az épületet körülvevő tüntetők hosszú botokkal zavarták vissza a menekülőket a lángokba, és akadályozták a tűzoltókat munkájukban. A rendőrök közbelépésére végül is mintegy harminc személy tudta elhagyni az épületet.

Inönü miniszterelnök-helyettes a belügy-, a védelmi-, a kulturális- és az egészségügyi miniszterekkel szombaton Sivasba utazott. Tansu Çiller kormányfő Ankarában megerősítette: minden intézkedést megtesz, hogy megakadályozza a további zavargásokat. A felhergelt fundamentalisták dühe eredetileg Aziz Nesin* 78 éves író ellen irányult, akit súlyos füstmérgezéssel már elszállítottak Sivasból. Nesin egy tizenhatodik századi török költő és gondolkodó, Pir Sultan Abdal tiszteletére rendezett sívasi emlékülésen még csütörtökön kijelentette: ateista; és nem törődik a Koránnal. Az író — aki néhány hónappal ezelőtt a törököket gyávnának és a lakosság 60 százalékát ostobának nevezte — a szélsőséges mohamedánok célpontja lett, amióta Aydınlık** című baloldali lapjában részleteket közölt Salman Rushdie Törökországban is betiltott kötetéből, a Sâtáni versekből.

Az iszlám tüntetők a pénteki ima után a kora esti órákban vonultak a megemlékezésnek is otthont adó Madamik Szálloda elé, hogy meglincseljék Nesint. Néhány török napilag szombaton a fundamentalista felkelés próbájának nevezte a történeteket.

Salman Rushdie, a Sâtáni versek című könyv szerzője péntek este a BBC-nek adott interjúban elhárított magától minden felelősséget az incidensért. Mint mondotta, a török fordító az ő hozzájárulása nélkül, sőt kifejezett kívánsága ellenére cselekedett. A török kormány szóvivője közölte: a szállodában bennégett áldozatok legtöbbször író és énekes volt, akik egy kulturális fesztiválon vettek részt. A súlyos sebesültek között van Aziz Nesin is.

* Helyes magyar kiejtése: Neszin

** Világosság

A Magyar Távirati Iroda megrázó jelentése érdeklődésünket Aziz Nesin személyére és munkásságára irányította, ezért röviden bemutatjuk életútját és közreadjuk egyik novelláját.

AZIZ

Isztambulban született 1915. december 20-án. A katonai gimnáziumot 1935-ben, a haditechnikai főiskolát 1937-ben fejezte be, 1939-ben hadmérnöki oklevelet szerzett. Főhadnagyi rangban volt, amikor „feladat- és hatásköri visszaélés” vádjával kizárták a hadseregből (1944). Egy ideig élelmiszerboltban dolgozott, majd újságíróként „Cumartesi” (Szombat) címen képes folyóiratot jelentetett meg. Sabahattin Alival együtt közösen adják ki 1946-ban a „Marko Pasa” című humoros folyóiratot (Sabahattin Ali akkor már neves török novellista, aki a mai napig sem tisztázott gyilkosság áldozata lett). Nesin 1951-ben könyvesboltot, később egy fotostúdiót nyitott. Az „Akbaba” (Keselyű) című humoros folyóiratban 1954-ben álnéven novellákat írt. Művészi pályája során egyébként több mint száz írói álnevet használt. Tahir Kemallal együtt 1956-ban megalapította a Düşünce Yayınevini (Gondolat Könyvkiadót). 1958–63 között kiadói tevékenységét egyedül folytatta. Több újságban is vezércikkeket írt. 1962-ben „Zübük” címmel (kitalált szó, jelentése: alattomos, kétszínű, ügyeskedő ember) humoros folyóiratot jelentetett meg. 1963-tól kezdve, amikor a kiadó leégett, kizárólag csak az írással foglalkozott. Írásaiban a török élet fonákosságait állítja pellengér-

re a satíra és a humoreszk eszközével. Kritizálja a társadalmi rendet, a haladással lépést nem tartó török kisémbert. 1972-ben Çatalca-ban (Isztambulhoz közel) létrehozta a Nesin Vakfít (Alapítványt), amelynek célja az árva gyerekek taníttatása. Könyveiből származó jövedelmének nagy részét az alapítványnak adományozta.

1976–80 között Nesin Alapítvány Irodalmi Évkönyv címmel a kortárs irodalmi művek válogatását adta közre, amely nagy visszhangot váltott ki. 1979-ben beválasztották a Törökországi Írók Szakszervezeti Elnökségébe. Ezt a tisztséget a közelmúltig töltötte be.

Díjai: Arany Pálma (Olaszország, 1957, 1959), Arany Sündisznó (Bulgária, 1966), Krokodil (Szovjetunió, 1969), Ázsiai–Afrikai Írók Szövetsége Lótusz Irodalmi Díja (1975), Hitar Petar díj (Bulgária, 1977), hazájában pedig a Karacan-díj (1969), a Török Nyelvtudományi Társaság színházi díja (1970), Arkin gyermekirodalmi verseny második díja (1974), Madarali Regény Díja (1977).

Az Encyclopaedia Britannica: „Aziz Nesin műveiben, amelyekben erőteljesen felhasználja a népi irodalom elemeit, a török társadalmat rajzolja meg. A társadalmi hibákat, a napi eseményeket gyakran meséken keresztül kritizálja és gúnyolja ki.

NESIN

A „meddah” (humoros népművész) hagyomány kifejezési lehetőségeit is felhasználva korszerű, humoros elbeszélő műfajt fejlesztett ki. Óriási képzelőerővel rendelkezik, aki a legegyszerűbb történetekből is remek novellákat formál. Témáit a mindennapi életből, hőseit a nép köréből válogatja. A széles néprétegek problémáit nagy mesterségbeli tudással ecseteli, és egyben bemutatja a társadalmi változások útvesztőiben kiutat kereső emberek helyzetét.”

A kis Óriás Ember

Aziz Nesin művei három-négy generáció gondolkodásmódját befolyásolták, alakították. Hatása Törökország határain túl is érvényesül, hiszen írásait több nyelvre is lefordították. Mindezt könnyen érthető, humoros és a népi beszédfordulatokat és kifejezéseket nagymértékben felhasználó írásainak köszönheti. Aziz Nesin arra törekedett, hogy megszüntesse a különbséget a beszélt és írott nyelv között. A török irodalomban az ún. „köy romani” (falusi regény) írói próbálkoztak ezzel, de jobbára csak a párbeszédekben alkalmazták. Aziz Nesin volt az, aki azt az egész írásműre kiterjesztette. Elmondhatjuk, hogy ő nem irodalmat akart csinálni, nem irodalmi stílust kifejleszteni, hanem a

lehető legnagyobb őszinteséggel, természetességgel és realitással elének tární az eseményeket, a mondanivalóját. Ez jelenti az ő „művészetét”, és ebben valóban úttörő munkát végzett.

Törökországban talán egyetlen 30–50 év közötti baloldali értelmiségit vagy művészt sem lehet találni, aki ne olvasott volna Aziz Nesintől. Politikai nézetei és tevékenysége miatt az elmúlt harminc-negyven évben folytonos zaklatásoknak volt kitéve, és gyakran ült börtönben, élt száműzetésben. „Egy száműzött naplója” című elbeszéléskötetében például Bursában rendőri felügyelet alatt eltöltött napjait írja le, keserű humorral.

A katonai hatalomátvétel idején, az ún. „szeptember 12-es” időszak első éveiben az „Értelmiségiek Kérelmét” írásba foglalta, és ezért bíróság elé került. Ő viszont beperelte Kenan Evrent, mint államfőt, majd miután államfői tisztsége megszűnt, újra beperelte őt. A legérdekesebb perek főszereplője volt és ma is az. A közelmúltban például azt állította, hogy „a török nép 60 százaléka buta”, és ezért a kijelentéséért ismét beperelték. Ő a bíróságon feltárta a jelenlegi helyzet visszasságait és megerősítette: „ha győzők, bírósági határozat is bizonyítani fogja, hogy a török nép 60 százaléka buta. Ezért ez a per csak az én igazamat fogja bizo-

nyítani”. Sajnálatos, hogy állítása beigazolódtott.

Három-négy éve eltökélt szándéka, hogy lefordítja törökre a „Sátáni versek” című Rushdie művet. Ez aztán sok problémát okozott neki. Az iráni újságok, valamint Németországban magát a „Török Iszlám Állam(!) utódjának” nevező „Fekete Hang” Aziz Nesint halálra ítélte, de emellett számtalan más halálos fenyegetést is kapott. Először nem kívánta a török rendőrség védelmét kérni, de a demokratikus sajtó nyomására, akarata ellenére mégis csak védőgyűrűt vontak köré. Így még a dedikálási napokra eljött olvasóit is szigorúan megmotozták (akárcsak Salman Rushdie esetében).

Tízerek hozzájárulásával sikerült egy napilapot megjelentetnie „Aydınlık” címmel, melynek egyúttal főszerkesztője is. Az újság tizenkét számában részleteket közölt a Sátáni versekből, és vitát indított a szekularizmus kérdésével kapcsolatban. Hogy ez milyen vihart kavart, mutatja, hogy a kiadót kifosztották, a felelős vezetőket súlyosan inzultálták, több megyében a fundamentalisták megfenyegették az újság terjesztőit, valamint tüntetéseket rendeztek Nesin és újságja ellen. (A bíróság elfogultságát bizonyítandó, az említett tizenkét szám egyikében csupán Korán idézeteket közölt, de azt a számot is betiltották.) A török bíróság és az értelmiség ebben a történetben bizony rosszul vizsgázott. És ebben a vizsgában a vizsgáztató egy 80 éves „kis Óriás Ember” volt, az az ember, aki soha nem szorult senki kegyeire, aki verseiben, regényeiben és színműveiben önmagát mutatta meg, a humoros novella műfajában pedig utolérhetetlen képességét

bizonyította be. A társadalmi viszonyokat és a politikát a hosszú korszakban, amelyben eddig élt „feketén-fehéren” értékelte, és szépítetés nélkül dolgozta fel. Mindent megtett, ami képességeiből tellett, és az igazak útján, hátrafelé sohasem tekintgetve, mindig előre haladt.

Ez Ő, a „kis Óriás Ember”!

„Ah, és merre vagy? 40 évben egyszer sem látogatnál el hozzánk?” (Aydınlık, 1993. június 2.)

„Ebben az országban, amely nem szekuláris és a magukat szekulárisnak mondott értelmiségiek merő karikatúrák, ti mikor bújtok elő, mondván, hogy „mi is itt vagyunk ám”. Tölteket undorodom és szégyellem magam. Csak üljetek tovább gyávaságotok barlangjában menedéket keresve és maradjatok is ott. És ne gáncsoljátok el azokat, akik az igazságról beszélnek, azzal az ürüggyel, hogy „most van ennek az ideje?”

„Mert ti rosszabbak vagytok azoknál a vakbuzgóknál és szektánsoknál is, akik engem a Sátáni Versek miatt meg akarnak ölni. Ezek ugyanis a ti ijedségetek, gyávaságotok, tehetetlenségetek, lustaságotok, szenteskedések miatt tudnak ilyen nagyra nőni. Meddig fogtok még némák maradni?”

Élni, persze hogy élni, de csak az ember önbecsülésével! Nem pedig a vakbuzgóságtól, szektásságtól megijedve, a mocsárban és sárban csúszva-mászva.” (Aydınlık, 1993. június 12.)

Salih Çardak

Magyarul megjelent művei: Csinálj valamit Met! (színművek); Szabály az szabály (humoros elbeszélések); Fordítások és fordítások, 1965 (válogatott humoros elbeszélések); egy elbeszélés a „Török elbeszélők” című kötetben (1974).

A várva várt ember

(Az „Egy száműzött naplója” című kötet első elbeszélése)

Nagy hűhő közepette érkeztem a városba. Az autóbusz pont az aszfaltos út alsó végén állt meg. Mivel kezeim bilincsbe voltak verve, utolsónak szálltam le a buszról... Az összes cókómkom egy öreg pokrócba volt becsavarva. Az egyik rendőr, az Isten áldja meg érte, segített hátamra venni a batyumat. Bilincseim ellenére az ujjaimmel tartani tudtam a batyu zsinórját. Balomon, jobбомon egy-egy rendőr, vállra akasztott puskával...

Ezideig még sohasem láttam Bursát*. Alig mentünk negyven-ötven lépést az aszfaltos úton, látom ám, hogy az egész város ünnepi díszben van. Az útmenti üzletekre, épületekre zászlókat aggattak, az ablakokban papírlámpások, gömbalakú lámpások lógtak, színes díszek függtek. Az egész város pucc-parádében volt. Iskolás gyerekek nyüzsgtek. Amint egy nagy épület felé közeledtünk, amiről később megtudtam, hogy kultúrház, a tömeg egyre növekedett.

— Biztos úr — szóltam ahhoz a rendőrhöz, amelyiket a kettő közül lágy szívvel válogattam — az Isten áldja meg, ne menjünk már ezen az aszfaltúton. Biztosan van ennél csöndesebb hely is, valami mellékutca.

— Gyerünk — szólt a lágyabb szívű rendőr, és a batyumat püfölve előbbre lökdösött.

Annak a térnek a négy sarkán, ahol az Atatürk szobor állt, hangszórók voltak elhelyezve, és iszonyú hangerővel üvöltöttek a „tizedik év indulóját”**:

„Tíz év alatt tizenöt millió fiatalot teremtettünk minden korosztályból!”

Ekkor a másik rendőrhöz fordultam:

— Biztos úr, a kezeim bilincsben vannak, a hátamom batyu. Puskáik meg vannak töltve, s ha valamire lőnek, azt biztosan el is találják. Ha én volnék Gábiel arkangyal és repülni tudnék, akkor sem lóghatnék meg a kezeik közül. Az ég szerelmére, menjünk már ki ebből a tömegből.

Szóra sem méltatott.

Az aszfaltút közepén tölgyfaágakból és erika-gallyakból eskábált díszes kapu állt. Amint közeledtünk eme díszkapu felé, a rezesbanda játszani kezdett. A dobos különösen kitett magáért. Az ember ereiben szinte minden dobütésre megpezdült a janicsár vér.

— Utat, héé! ... tört fel egy kiáltás, és ettől szinte kedvem kerekedett volna az ellenségre támadni. Még jó, hogy meg voltak bilincselve a kezeim.

Nem ma van a Győzelmi ünnep, gyereknapi sincs, tüdőbajosok hete sincs, takarékosági hét sincs, töpreng-

tem magamban. Hát akkor miért ez a zene, zászló meg lampion? Biztos, hogy nem az én fogadásomra vonultak ki a bursaiak...

Amint a banda játszani kezdett, a két rendőr nem bírta megállni, hogy ne igazítsák lépéseiket a felvonulókhoz. Én közben biztos a szégyentől, hátramaradtam, mert az egyik rámkialtott:

— Szedd magad!

Előttünk az iskolák, sportolók és iparosok egységei haladtak. Minden elvonulót külön-külön megtapsoltak. Mi is a nyomukba szegődtünk. Most már lesz ami lesz, innen nincs menekvés, — gondoltam magamban. Ha már egyszer Bursa úgyis megismer, hát alaposan ismerjen meg... Én is a rendőrhöz igazítottam lépéseimet. A banda játszott, mi pedig a zene ütemére léptünk. Tam-tam, szólt a dob, mi pedig ram-pam vertük a lépést.

Hogy a rendőrök hogy voltak vele, nem tudom, de én olyan lelkesen mentem, hogy lépéseim dobbanásától szinte az egész Bursa beleremegett...

Egy előttünk haladó teherautón a Takácsok Uniója haladt. — Takácsok, takácsok! ... felkiáltások röppentek fel, majd kitört a tapsvihar.

Most mi következünk.

— Itt jön, itt jön! ... hallatszott innen-onnan. De hogy ki jön, vagy kit várnak, arról fogalmam sem volt. Amint a kultúrház elé értünk, minket is megtapsoltak. Így mentünk véges végig az aszfaltúton egész a hídig, középen én, oldalamon a két rendőr, a tapsból merített erővel és lelkesedéssel... Mivel csípőből vertem a lépést, jól elfáradtam. Az izgalomtól-e vagy a lelkesedéstől, de éreztem, hogy hátamon csorog végig az izzadság. Az egyik rendőr megszólalt:

— Szépen vonultunk.

A másik megerősítette:

— Szépen vonultunk.

Később megtudtam, hogy Bursában aznap ünnepelték a kultúrház felavatásának tudj'isten hányadik évfordulóját. Azért gyűlték össze a bursaiak, mert Ankarából valami nagykutya érkezését várták, de nem jött meg. Az ő dolga! Ha Ankarából ő nem is, Isztambulból viszont én megérkeztem.

Tényleg nagy hűhő közepette érkeztem Bursába...

Fordította: Puskás László

* Helyes magyar kiejtése: Bursa

** A közírásság kikiáltásának tizedik évfordulójára írt induló.

Nesin politikai tevékenysége miatt Isztambulból kitiltották és Bursában rendőri felügyelet alá helyezték. Az itteni élményeiről számol be az „Egy száműzött naplója” című novelláskötetében, melynek első elbeszélésében, a „megérkezést” ismerhetjük meg.

Iszlám fanatizmus Törökországban

A sajtóban — de néhol még a szakirodalomban is — általánossá vált, hogy a fundamentalizmust a vallási fanatizmus szinonimájaként használják, holott a kettő korántsem ugyanaz. A vallások szent könyveiben leírtakat változtatás nélkül, szó szerint alkalmazni, a mai korban mintegy érvényes törvénykönyvnek tekinteni — ez lehet hibás kiindulópont, de messze van a minden eltérőt, a másságot büntetni akaró, a vallási alapelvek betartását ha kell erőszakkal is kikényszeríteni igyekvő fanatizmustól. Törökországban mind az iszlám fundamentalizmus, mind a fanatizmus felerősödése az utóbbi tíz-tizenöt évben vált észrevehetővé. Aki a hetvenes évek elején járta Anatóliát (és főleg annak városait) a külsőségek alapján úgyszólván észre sem vehette, hogy olyan országban jár, ahol a lakosság kilencven-kilencvenöt százaléka muzulmán. Akkor még érvényben voltak — és be is tartattak — az Atatürk-i törvények, amelyek az állam világi jellegét megőrzendő és az államot az egyháztól külön választandó, szigorúan tiltották a vallási jelképek, hagyományok, viseletek megjelenését az utcán. Törökországban nemigen lehetett fezt vagy turbánt látni a férfiakon, tilos volt szakállat hordani, a nőket nem borította

lepel, még a müezzin sem hívhatta imára a hívőket a minaretek erkélyeiről.

Burnuszos férfiak, csarsafos nők akkor kezdtek feltűnni a török utcákon, amikor a közel-keleti olajban gazdag országokban és főleg Szaúd-Arábiában megnőtt az érdeklődés a törökországi befektetések iránt. A szaudi tőke először ingatlanvásárlásokban jelent meg — a Boszporusz parti villákban egyre több, a török középkorra jellemző öltözetű háziúr és háziasszony tűnt fel. Az olajdolárok később beszívárogtak az iparba, a szolgáltatói szférába, de érzékelhetővé vált az oktatásban — ennek hatására lassan a közgondolkodásban is. Egyre másra alapultak szaudi pénzen a Korán-iskolák és az azokból kikerülő hallgatók imámként egyre erőteljesebben képviselték a harcos iszlámot, amely sokáig titokban, napjainkra viszont egészen nyíltan hirdeti, hogy a világi köztársaság mint államforma Törökországban a sátlán műve és mindenkit, aki híve az Atatürk-i reformoknak, azt el kell pusztítani, de legalábbis lehetetlenné kell tenni, hogy bármilyen befolyása legyen az államra vagy a közvéleményre. Már meg is alakult — igaz, hogy egyelőre Németországban, a Török Köztársaságot megsemmisíteni és helyébe az Anatóliai

Iszlám Köztársaságot megalakítani kívánó „kormány”, élén Cemalettin Kaplan imámmal, Kaplan, akárcsak iráni példaképei, harcot indított mindenki ellen, aki csak jótányit is eltérne a Seriatól és (hogy a hasonlóság még észlelhetőbb legyen) halálos ítéletet mondott ki az egyik legismertebb török író, Aziz Nesin fejére, mert az lefordította és részleteket közölt Salman Rushdie „Sátáni versek” című művéből. Az elmúlt évtizedek török kormányai és pártjainak többsége a rájuk leadott szavazatok gyarapodásának reményében lényegében szabad utat adtak a fanatizmusnak és annak véres megnyilvánulásait, a merényleteket, tömeggyilkosságokat eléggé lanyha eréllyel üldözték — a gyilkosok szinte biztosak lehettek afelől, hogy nem találják meg őket —, és ez legtöbbször így is történt. Így történt legutoljára Sivasban is, ahol a város vezetésének jóformán tevékeny közreműködésével, de legalábbis elnéző semmittevésével harmincnégy író, irodalomtörténész, kritikus hagyta elégni a felgyújtott szálloda lángjai között. Az anatóliai holocaust mellékeseményei jelképei is lehetnének a török világi államot támogató erők és a fanatikus iszlám közötti egyre egyenlőtlenebb küzdelemnek: az őrző tömegek ledöntötték a modern török köztársaság megalapítójának, Musztafa Kemal Atatürknek a mellszobrát. Ezt később a városba érkező hadsereg újra felállította — ám a szokásos újravetési ünnepség nélkül, titokban, éjszaka!

♣ Fekete István

Gyermekszínházi Fesztivál

A törökországi Alacatiban idén — június 25. és 30. között — ismét megrendezték a Nemzetközi Gyermekszínházi Fesztivált, amelyre a török társulaton kívül meghívást kapott egy finn, egy osztrák és egy magyar színház is. A rendkívül színvonalas rendezvényt Tamar Levent, a török Állami Színházak főigazgatóhelyettese és a TOBAV igazgatója szervezte, aki Magyarországról az Arany János Színház egyik gyermekelőadását hívta meg a fesztiválra. A „Mese a fekete cilierről és a szivárványszínű labdáról” című produkció nagy sikert aratott a török gyerekek körében. Élvezettel figyelték Misi, Margó és Janka kaladjait Kalaporszámban, amelynek legfontosabb szöveges részeit Hilmi Ortaç tolmácsolta a nézőknek. Az előadásról televíziós felvétel is készült, melynek szinkronizált változatát rövidesen közvetíti a török televízió.

A fesztivál érdekessége és legnagyobb érdeme, hogy a hétezer lakost számláló község tagjait bevonta az egy hétig tartó rendezvénysorozat eseményeibe. A helybeli gyerekek kis közjátékkal részt vettek a nyitó ünnepségen, megnézheték a folklór műsort és este táncolhattak a Fő téren a táncmulatságon. A meghirdetett előadásokon kívül műsoron kívüli programok is színesítették a falu életét. Este pedig török, finn és osztrák zenészekből álló alkalmi zenekar jazz muzsikával szórakoztatta a téren sétálókat.

A Nemzetközi Gyermekszínházi Szövetség idén megválasztott elnöke, az ausztráliai Michael Fitzgerald is nagyra értékelte a fesztivált. Kiemelte, hogy a délelőtti égi tengeri fürdőzés után a nagy beszélgetések, közös étkezések és egymás előadásainak megtekintése nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy a gyermekszínházi szakemberek közelebb kerüljenek egymáshoz, kicseréljék tapasztalataikat, megismerjék más népek kultúráját.

♣ Cziráki Judit

A Török Köztársaság elnökének váratlan halála óhatatlanul felidézte bennem azt a pár véletlenszerű alkalmat, amikor tolmácsi feladatot betöltve közelről láthattam őt, s melyek felvillantásával egyfelől az embert, másfelől a politikust szeretném közelebb hozni azokhoz, akik csak a tömegtájékoztatói eszközökből ismerhették személyét.

Az egyik helyszín Izmir, az ottani nemzetközi vásár megnyitója. Özal miniszterelnök feleségével érkezik. Nem olyan rég műtötték a szívét. Kicsit lassan jön, Semra asszony kezét fogva. Van valami megható ebben, két ember összetartozásának, egymásra utaltságának nyíltszíni vállalásában. Sorban szónokolnak a különböző vezetők, a polgármester, a kormányzó, egy miniszter, ki nagyobb, ki kisebb tettségnyilvánítás mellett. Amikor a kormányfő lép a mikrofonhoz, a korábbiakhoz képest sokkal nagyobb taps köszönti; érezni, szereti őt a tömeg. Turgut Özal az elmúlt évek eredményeit sorolja: többszörösére emelkedett energiatermelésről, megsokszorozódott telefonkapacitásról s hasonlókról beszél, általában nagy visszhangot keltve hallgatóiban. Egyedül akkor ki-

Turgut Özal emlékére

sebb a lelkesedés, amikor azt mondja: minden kapható az üzletekben (talán azért, mert bizonyos cikkek magas áruk miatt nem mindenki számára elérhetők). Egyszer csak kisebb mozgolódás, zajongás támad a jelenlévők között. A miniszterelnök azonnal felfigyel erre, gyorsan hangot vált, s a legnagyobb határozottsággal ítéli el a szélsőséges megnyilatkozást, mondván: nem engedjük, hogy az ország még egyszer az anarchia küszöbére jusson. A többség egyetértően helyesel, a maroknyi rendzavaró elhallgat. Turgut Özal pedig visszatér a félbehagyott gondolathoz, s mintha mi sem történt volna, folytatja megnyitóját.

A másik esetben hat ország legmagasabb jogi szerveinek vezetőit fogadta Ankarában, miniszterelnöki rezidenciáján. A vendéglátók tolmácsa valamilyen okból éppen ezen a beszélgetésen nem volt jelen. Magyarországon kívül angolra és franciára is kellett fordítani, hogy mindenki értesse a

kormányfő szavait. Kis idő után azonban Turgut Özal nyelvet váltott, s ritkán hallható szép kiejtéssel angolul fejtette ki mondandóját. Látszólag kis dolog, de szép gesztus, hogy kímélte a tolmácsot. S az egész látogatásra ez a megértő, emberséges légkör nyomta rá bélyegét. Csöndes, szelíd hangon szólt a világ fontos gondjairól, a megoldandó feladatokról, annak jelentőségéről, hogy megőrződjék a jogszolgáltatás tisztasága.

S végül két fogadás: valóságos falanx veszi körül, levegőhöz alig jut, mégis minden vendéggel kezelt fog, majd pár kedves szót is vált, csak azután megy tovább. A nagy meleg ellenére sincs megállás, új meg új arcok bukkannak fel. Meddig bírhatja ezt egy beteg szív?

Tudjuk, a halált okozó roham is egy zsúfolt programú, több testvérköztestársaságra kiterjedő látogatás után érte...

Dávid Géza

A török—magyar kapcsolatokról * A török—magyar kapcsolatokról * A török—

Április: Kelemen András külügyi államtitkár 1993. április 17—27. között látogatást tett a közép-ázsiai török köztársaságokban és Törökországban. Útjára negyven üzletember és gazdasági szakértő kísérte el, akik áttekintették a térség országaival kialakítandó gazdasági kapcsolatok lehetőségeit. Az államtitkár úr 1993. április 22-én megnyitotta a Magyar Köztársaság almati nagykövetségét. Törökországi látogatása során 1993. április 25-én találkozott Ankarában a Török—Magyar Baráti Társaság vezetőivel. Tárgyalásokat folytatott Özdem Sanberk külügyi államtitkárral. Április 26-án előadást tartott Isztambulban a DEİK ülésén a magyar—török közép-ázsiai együttműködés lehetőségeiről. A találkozón török részről Tuğrul Erkin, a DEİK Török—Magyar Tagozatának el-

nöke elnökölt. Kelemen államtitkár úr isztambuli megérkezése után, április 26-án leróta kegyeletét Turgut Özal sírjánál.

*

Április 25—30 között, az idén második alkalommal rendezték meg az edirnei Uluslararası Ters Lâle Çocuk Şenliği (Nemzetközi „Lefelé fordított Tulipán” Gyermekfesztivál) elnevezésű folklórtalálkozót. A résztvevők között számos ország, így: Albánia, Bosznia, Bulgária, Csehország, Grúzia, Lettország, Magyarország, Románia és Ukrajna táncsoportja mutatta be hagyományainak legjavát. Hazánkat a jászberényi Barkóca Táncgyűttes képviselte. Napokon át ötszázhetven gyerek önfedelt táncában gyönyörködhetett Edirne érdeklő-

dó lakossága. A csoportok képviselőit tisztelgő látogatáson fogadta Koru Engin, Trákia tartományi kormányzója és Hamdi Sedefçi, Edirne város főpolgármestere.

*

Május: Az Isztambuli Főpolgármesteri Hivatal, valamint az Isztambuli Magyar Főkonzulátus szervezésében a Városmajori Katolikus Templom ének- és zenekara 1993. május 28-án koncertet adott a Cemal Reşit Rey Koncertteremben, Zimányi István karnagy vezényletével. Műsorukon magyar és külföldi klasszikusok szerepeltek. A Cemal Reşit Rey Koncertteremben, amely Isztambul zenei életének központja, most szerepelt először magyar együttes.

—magyar kapcsolatokról * A török—magyar kapcsolatokról * A török—magyar